

Pengeuge

BIL, BOLIG OG BØRN

PENGEUGE PÅ ERHVERVSSKOLERNE NIVEAU 2

FINANSRÅDET

Sådan anvendes hæfterne

Materialet til Pengeuge på Erhvervsskolerne består af tre undervisningshæfter. Dette hæfte er "Bil, Bolig og Børn".

Hæftet "Stærk til Privatøkonomi" er udviklet til grundforløb 1, og det anbefales at hæftet introduceres til klasser og hold først.

Dette hæfte "Bil, Bolig og Børn" er tiltænkt grundforløb 2. Hæftet bygger oven på hæftet til grundforløb 1.

Hæftet "Fra Lærling til Mester" er tiltænkt elever på hovedforløbet og bygger oven på de to øvrige hæfter. Alle hæfter kan dog anvendes til alle dele af uddannelsen, hvis læreren skønner det relevant

Pengeuge

Data: "Bil, Bolig og Børn" er udviklet til brug under Pengeuge på Erhvervsskolerne. Formålet med Pengeuge er at lære eleverne på erhvervsuddannelserne om penge og privatøkonomi. Pengeuge på Erhvervsskolerne er arrangeret af Finansrådet i samarbejde med Danske Erhvervsskoler, Erhvervsskolernes ElevOrganisation og Håndværksrådet.

Redaktør er Troels Juel, konsulent i Finansrådet.

Forfattere er Troels Juel, Solveig Tingey, Helle Jepsen og Kristina Breyen.

ISBN: 978-87-91887-72-7

1. udgave, 1. oplag

Grafisk tilrettelæggelse: ZUPA Productions

Tryk: Finansrådet.

Copyright: Finansrådet.

Materialet kan frit anvendes i undervisningsøjemed mod tydelig kildeangivelse.

Hæftet er udviklet i juli og august 2016.

FORORD

Hvilke omkostninger er der ved at have bil? Hvad skal du tænke på, hvis du en dag overvejer at købe bolig? Hvordan kan du blive bedre til at gennemskue renter på opsparing og lån eller til at lægge et budget for, hvad det koster at have et barn?

Det er nogle af de emner, som vi behandler i dette hæfte, der indeholder de mest almindelige økonomiske problemstillinger, som erhvervsskoleelever står med i det tidlige voksenliv. I dette hæfte kommer vi bredt rundt omkring de privatøkonomiske udfordringer, som knytter sig til at have bil, bolig og til at stifte en lille familie. Med andre ord så er Pengeuge på Erhvervsskolerne et økonomisk grundkursus for erhvervsskoleelever. Nogle af problemstillingerne er aktuelle for dig nu, og nogle vil først være det, når du er færdiguddannet. Men du vil sandsynligvis blive mødt med alle de økonomiske problemstillinger i løbet af din tilværelse.

Pengeuge skal træne dig i at bruge vigtige privatøkonomiske værktøjer som at lægge et budget og at skelne et billigt lån fra et dyrt lån.

Altså skal Pengeuge gøre dig bedre til at forstå og planlægge din egen privatøkonomi. Hvis du bliver god til det, så vil det komme dig til gavn nu og resten af tilværelsen.

Materialet i dette hæfte er tiltænkt grundforløb 2, men kan bruges på alle dele af erhvervsuddannelserne. De opgaver og regneark, som er tilgængelige på nettet, kan du finde på pengeuge.dk/eud.

Vi håber, du bliver endnu bedre til at håndtere din privatøkonomi og til at forstå økonomien i at have en bil, en bolig eller en lille familie.

God fornøjelse!

Finansrådet
Danske Erhvervsskoler
Erhvervsskolernes ElevOrganisation
Håndværksrådet

INDHOLDSFORTEGNELSE

BIL

Side 5-8

LØN

Side 9-10

BOLIGLÅN

Side 11-15

DEN LILLE FAMILIE

Side 16-19

ÅOP

Side 20-21

FORSIKRINGER

Side 22

BIL

BILLÅN

Drømmer du om en bil? Eller er det en nødvendighed for dig for at komme til læreplads, skole og job? Der kan være mange grunde til at købe en bil. Hvis du ikke har pengene til den bil, du har brug for, så er det en god idé at lære om forskellige typer af lån, og hvad de koster.

Tobias har brug for en bil til at blive transporteret til og fra sin læreplads, som ligger et godt stykke fra, hvor han bor. Tobias har dog ikke alle de penge, det kræves for at købe den bil, som han gerne vil have. Derfor er han gået i gang med at se på, hvad det koster at låne pengene i stedet.

Tobias ser på flere typer af lån og prøver at sammenligne dem for at se, hvad det vil koste ham at købe en brugt bil til 50.000 kr. Nogle af lånene kræver, at han lægger en udbetaling til bilen, andre gør ikke.

Tobias ser på tre typer af lån. Lånene har forskellige omkostninger og løbetid.

Når man skal regne på, hvor store månedlige afdrag der er på lånene, så skal man bruge formlen for annuitetslån. Det er en formel, som bruges til beregning af lån, når ydelsen (det man betaler af på lånet) er konstant, renten er fast og tilbagebetalingen starter en måned efter lånet påbegyndes. Der tilskrives renter på lånet hver termin.

i

FAKTA

G: Hovedstolen, som inkluderer låneprovenu (dvs. beløbet til rådighed), stiftelsesomkostninger og kurstab.

r: Rentefoden per termin, som opgives som et decimaltal, hvilket betyder, at f.eks. 9 pct. i rente skrives som 0,09 i formlen.

y: Ydelse, som er beløbet, du skal afbetale hver termin.

n: Antallet af terminer.

Formlen for annuitetslån er:

$$G = y \frac{1 - (1 + r)^{-n}}{r}$$

For at finde ud af, hvad lånet vil koste dig pr. termin (terminerne kan fx være månedlige afdrag), skal ydelsen findes. Dette gøres ved at isolere y i formlen for annuitetslånet. Hvis dette gøres fås formlen:

$$y = G \frac{r}{1 - (1 + r)^{-n}}$$

Husk at rentefod og antallet af terminer skal stemme overens. Hvis en årlig rente skal anvendes til afdrag på månedlige ydelser, skal den årlige rente deles i 12 (da der er 12 måneder på et år).

OPGAVE 1

Udregn hvor meget I kommer til at betale tilbage på lånene, inklusiv stiftelsesomkostninger

	Lånemulighed 1		Lånemulighed 2		Lånemulighed 3	
Bilens pris	50.000	kr.	50.000	kr.	50.000	kr.
Egen udbetaling	0	kr.	10.000	kr.	0	kr.
Stiftelsesomkostninger	5.000	kr.	1.500	kr.	2.500	kr.
Hovedstol - samlet lånebeløb inkl. stiftelsesomkostninger	55.000	kr.	41.500	kr.	52.500	kr.
Løbetid	4	år	5	år	4	år
Antal terminer	48	måneder	60	måneder	48	måneder
Årlig rente	7,50%	p.a.	7,50%	p.a.	6,50%	p.a.

OPGAVE 2

Hvad koster lånene i alt og per måned (afdrag)? Brug Excel til at indsætte de forskellige faktorer fra lånene i regnearket og diskutér i grupper eller i klassen, hvordan tallene forandrer sig.

Prøv også at indsætte tal for en bil, som du godt kunne tænke dig, og se hvad det vil koste.

Arbejd med lån i Excel

Gå til www.pengeuge.dk/eud og find Excel-arket til udregning af renter. I arket kan du også indsætte beløb, renter mm., for et lån på en bil, som du godt kunne tænke dig.

Tænk dig om før du låner!

i

Hvis det er nødvendigt for dig at låne penge til en bil, så sørg for at undersøge markedet for lån. Renter, stiftelsesomkostninger og oprettelsesgebyrer er forskellige, og der kan være mange penge at spare ved at se på lån flere steder. Fx er renten på et lån, der finansieres gennem bilforhandleren ofte lav, men husk også at tage højde for stiftelsesomkostningerne. Derfor er det vigtigt, at du sammenligner ÅOP (lånets samlede "pris"), når du undersøger markedet.

Hvor længe holder din bil?

i

Overvej hvor mange år du binder dig for i finansieringsøjemed. Det er ærgerligt at sidde tilbage med en gæld på en udkørt bil, fordi du har valgt en for lang finansieringsperiode.

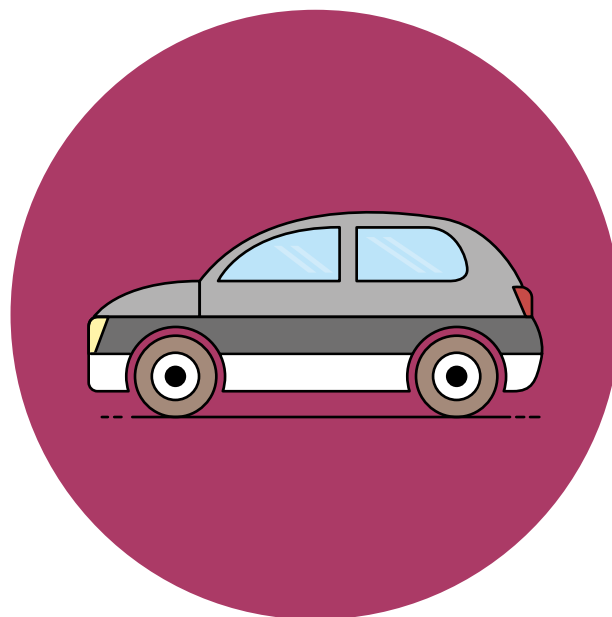
DRIFTSUDGIFTER VED AT EJE EN BIL

Det er dyrt at have bil. Mange bilejere mener, at det billigste ved at eje bilen er selve det at købe den. Det er udgifterne bagefter, som virkelig koster. Udgifter som benzin, reparationer, forsikring og vægtafgift løber hurtigt op. Derfor er det godt at have gjort sig en idé, om udgifterne allerede inden man investerer i bilen – især hvis det er en brugt bil, hvor der kan forventes reparationer.

Henrik er ved at uddanne sig til IT-supporter. Han har brug for en bil til at komme til og fra sin læreplads, der ligger 50 km fra Henriks lejlighed.

Derfor har Henrik besluttet sig for at købe en brugt bil. Udgifterne til bilen er:

- Ejeravgift/vægtafgift - 1.500 kr. halvårligt
- Reparationer - 7.000 kr. årligt
- Forsikring, ansvar - 5.000 kr. årligt
- Forsikring, kasko - 6.000 kr. årligt
- Vejhjælpsabonnement - 500 kr. årligt
- Vask, parkering m.m. - 100 kr. månedligt
- Benzin: kommer naturligvis an på, hvor meget Henrik kører. Lad os antage, at benzinen koster 10,50 kr. per liter, og at bilen kører 14 km på literen. Henrik kører de 50 kilometer dagligt på hverdage og 20 km i alt i weekenden. Udregn hvor meget det vil koste per måned og indsæt i regnearket.

OPGAVE 3

Udfyld resten af budgettet for drift af bil ved at regne dig frem til posterne for henholdsvis måneder og år.

Find prisen for at have bil udregnet på

- Måned
- Halvår
- År

Driftsbudget			
Post	Måned	Halvår	År
Ejeravgift/vægtafgift			
Reparationer			
Forsikring, ansvar			
Forsikring, kasko			
Vejhjælpsabonnement			
Vask og parkering			
Brændstof			
Samlet			

OPGAVE 4: DEBAT I KLASSEN

Tal om jeres erfaringer med:

- Priser på biler – nye og brugte.
- Priser på forsikringer – ansvar og kasko.
- Fordele ved at have bil og alternativer til at have bil.

I kan også finde budgetter i Excel-ark på pengeuge.dk/eud

DIT PERSONLIGE BILBUDGET

Du kan gøre budgettet til et realistisk budget for din egen økonomi ved at indsætte tal for den bil, du har eller den bil, du godt kunne tænke dig. Prøv at regne på et skøn for beløbene til forsikring, benzin, reparationer m.m. Selv om du ikke kan udregne de nøjagtige tal, så kan du alligevel få et retvisende budget for, hvad en bil vil koste dig.

Eget budget			
Post	Måned	Halvår	År
Ejeravgift/vægtafgift			
Reparationer			
Forsikring, ansvar			
Forsikring, kasko			
Vejhjælpsabonnement			
Vask og parkering			
Brændstof			
Samlet			

i

FAKTA

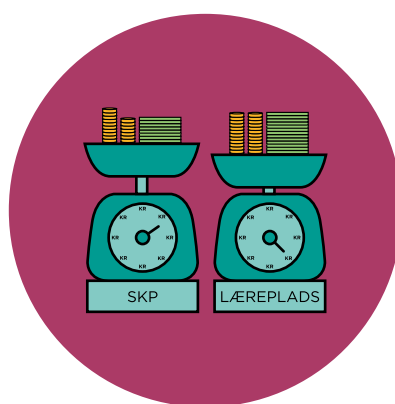
Alternativ til en bil er at benytte offentlig transport. Sammenlign dine beregninger (hvad koster en bil) med, hvad du skulle betale for at køre den samme strækning med offentlig transport, fx på månedsbasis.

LØN

LÆRLINGELØN OG LØN UNDER SKOLEPRAKTIK

Der er stor forskel på, hvad du tjener, alt efter om du får en normal læreplads, eller om du kommer i skolepraktik (også kaldet SKP). Det er ikke alle, som får en almindelig læreplads. Samtidig er der forskel på, hvad lønnen er for lærlinge i forskellige fag, men en ting er sikkert: Det er en stor fordel for dig, hvis du kan få en almindelig læreplads i stedet for at komme i SKP. Det vil nemlig betyde, at du har langt flere penge til dig selv under din uddannelse.

Løntrin, tømrerlærlinge (per time), for lærlinge både under og over 18 år.	
1. lønperiode	kr. 63,55
2. lønperiode	kr. 76,75
3. lønperiode	kr. 87,45
4. lønperiode	kr. 105,55

Tømrer - skolepraktik (per måned)	
Under 18 år	2.800 kr.
Over 18 år	6.800 kr.

OPGAVE 5

Hvad tjener en SKP-elev per time (udregnet som en 37-timers arbejdsuge), når vedkommende er:

- Under 18 år?
- Over 18 år?

Hvor mange reelle timer har en SKP-elev på dit fag om ugen? Prøv at udregne timelønnen for dit SKP-fag, hvor timetallet mange steder er under 37 timer om ugen.

Hvad tjener en tømrerlærling hhv. per uge og per måned, når lønnen udregnes for:

- Lærlinge i 1. lønperiode?
- Lærlinge i 2. lønperiode?
- Lærlinge i 3. lønperiode?
- Lærlinge i 4. lønperiode?

OPGAVE 6

Hvad tjener I inden for jeres fag, når det kommer til:

- Løn for en lærling hos en mester?
- Løn for at være i skolepraktik?

Prøv at researche på lønningerne inden for jeres fag og regn på forskellene.

Tip: Faglige organisationer for arbejdsgivere (fagforeninger) eller organisationer for arbejdsgivere har ofte information tilgængelig på deres hjemmesider.

Præcis udregning af antal uger på en måned

Vi plejer at regne med, at der er 4 uger på en måned. Men det er faktisk ikke det præcise tal, da der er 52 uger på et år. Så når vi regner med 12 måneder á 4 uger, så giver det i alt $12 \times 4 \text{ uger} = 48 \text{ uger}$. Altså er 4 uger ikke et nøjagtigt tal for antallet af uger på en måned. Et mere præcist tal er det afrundede tal 4,33, som kommer ved at dele 52 uger med 12 måneder = 4,33. Eller for at få det helt præcise tal (uden afrunding på decimaler) kan du indsætte brøken $(52/12)$ i stedet for tallet 4,33, når du skal have antallet af uger på en måned.

OPGAVE 7

Diskutér i klassen

- Hvem kender I, som har haft henholdsvis en normal læreplads, og som har været i SKP?
- Hvordan vil det påvirke økonomien, hvis man har henholdsvis en lærlingeløn eller en SKP-løn?

BOLIGLÅN

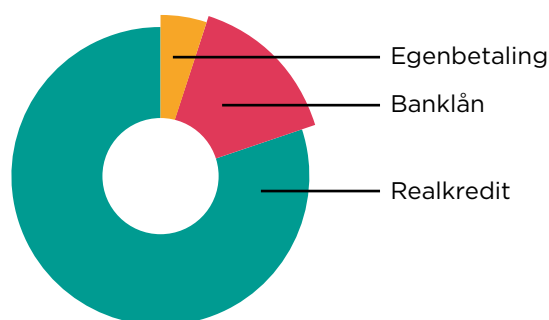
EJERBOLIGER

At købe en bolig er den største økonomiske beslutning i dit liv. Derfor er det vigtigt, at du tænker dig godt om og undersøger dine muligheder. Derudover bør du søge rådgivning i banken. Det er en god idé at tale med flere forskellige banker og høre, hvad de kan tilbyde.

Markedet for boliglån er som en stor kasse med byggeklodser. Klodserne kan have mange farver og former og kan sættes sammen på forskellige måder og bruges til at bygge et hus. Tilsvarende har de forskellige lånetyper hver deres særlige egenskaber, men de kan alle bruges til det samme formål – at finansiere dit boligkøb. Banken kan rådgive dig om de forskellige muligheder, og hvad der er af fordele og ulemper ved de forskellige lån, så du kan vælge den for dig mest hensigtsmæssige finansiering.

Du skal selv stille med 5 %

Der er en 80-15-5-regel, når du køber en bolig. Reglen betyder, at du kan låne op til 80 % af boligens værdi i en eller flere typer af realkreditlån eller et realkreditlignende banklån. Lån inden for 80 % af boligens værdi har typisk en lavere rente, fordi realkreditinstituttet/banken har en god sikkerhed i form af pant i din bolig. De næste 15 % kan du kun låne som et banklån, og her vil renten typisk være højere. Du skal som udgangspunkt selv kunne betale de sidste 5 %. Hvis du køber en bolig til 1 mio. kr., svarer de 5 % til 50.000 kr. Derfor er det en rigtig god idé at starte en opsparing i god tid.

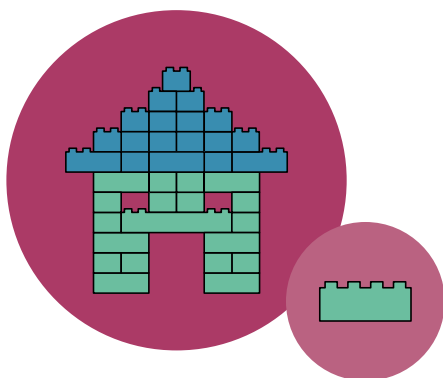
Risikovillighed

Det er vigtigt, at du overvejer din risikovillighed. Basalt set findes der to typer af lån; lån med fast rente og lån med variabel rente. En fast rente er typisk højere end den variable – til gengæld ved du, hvad renten er i hele lånets løbetid. Hvis du overvejer et lån med en lavere variabel rente, bør du tage stilling til, om du vil kunne sove trygt om natten, selvom din renteudgift kan svinge – og om du har luft i budgettet til, at renten stiger. Der findes også lån, hvor renten ligger fast i bestemte perioder og kun kan variere på bestemte tidspunkter; disse lån kaldes rentetilpasningslån.

Eksempler på lån kan således være:

- Fastforrentet realkreditlån: Et lån, hvor renten ligger fast i hele lånets løbetid på fx 30 år.
- Rentetilpasningslån: Et lån, hvor renten ligger fast i en periode på fx 3 eller 5 år og hvor der fastsættes en ny rente ved hver periodes udløb. Kaldes også F-lån, fx F3- eller F5-lån.
- Variabelt forrentet realkreditlån: Et lån, hvor renten kan skifte med kortere intervaller, fx 6 måneder.

Uanset hvilken lånetype du vælger, skal du sammen med banken aftale, om lånet skal være med eller uden afdrag (et lån med afdragsfrihed). Hvis du har afdragsfrihed, betyder det ikke, at du ikke skal betale pengene tilbage. Det betyder bare, at du først begynder at betale pengene tilbage, når den afdragsfrie periode udløber, fx efter 10 år eller ved lånets udløb. Men du skal stadig løbende betale renter på lånet. Et lån med afdrag har en højere månedlig ydelse end et lån med afdragsfrihed, fordi du betaler både afdrag og renter. Til gengæld er et lån med afdrag samlet set over hele lånets løbetid billigere for dig, fordi du kommer til at betale færre renter.

Vær opmærksom på bidragsatsen

Du skal være opmærksom på, at betalingen for et realkreditlån (de lån der ligger inden for 80 % af boligens værdi) består af både renter, afdrag og bidrag. Du kan aftale, at renter og afdrag har en fast størrelse. Bidragets størrelse er til gengæld ofte afhængig af lånetypen, så lån med høj risiko for låntager er dyrere i bidrag end lån med lav risiko. Det er også vigtigt at

vide, at bidraget kan ændres løbende, også selvom du har et lån med fast rente. Det bør du også have plads i dit budget til.

Overvej ekstra rådgivning - og andre udgifter

Når du køber en bolig, skal du overveje, om du vil betale en rådgiver for at hjælpe dig med dit boligkøb. Rådgiveren kan fx være en advokat eller en ejendomsmægler. De kan fx hjælpe dig med at læse købsaftalen igennem og holde styr på reglerne og give dig gode råd, hvis der er fejl eller mangler ved boligen. En rådgiver kan koste fx 10.000-15.000 kr., afhængigt af hvor meget du gerne vil have hjælp til. Det kan virke som mange penge - men i forhold til, hvor stor en økonomisk beslutning køb af en bolig er, kan det være en god idé, specielt hvis det er første gang, du køber bolig.

Derudover er der en række andre udgifter. For det første skal du ifølge loven betale nogle omkostninger til staten. Det er de såkaldte stempel- og tinglysningsafgifter. Lidt forenklet sagt er stempelafgiften 0,6 % af boligens værdi, og tinglysningsafgifterne er et fast beløb på 1.660 kr. + 1,5 % af boligens værdi. For en bolig til 1 mio. kr. er stempelafgiften 6.000 kr. og tinglysningsafgiften 16.660 kr.

Endelig koster det også typisk et sagsgebyr til banken/realkreditinstituttet at optage lånet.

I ejerlejligheder skal du også betale til fællesudgifter til ejendommen, hvilket typisk er et fast beløb hver måned.

ANDELSBOLIGER

Der er en række forskelle mellem ejerboliger og andelsboliger. Når man køber en ejerbolig, køber man sin egen faste ejendom. Når man køber en andelsbolig, køber man ikke sin egen faste ejendom, men man køber et andelsbevis, der giver ret til at bo i en bolig,

som er ejet af fællesskabet; andelsboligforeningen. På den måde bliver du en del af et økonomisk fællesskab. Det kan lyde lidt teknisk, men det er vigtigt for dig at være opmærksom på af flere årsager.

Pengene til andelsbeviset har du mulighed for at låne i banken, og du kan sammen med banken aftale, hvilken type lån der er det bedste for dig.

Når du køber en andelsbolig, skal du ud over prisen for andelsbeviset betale en månedlig ydelse til foreningen. Den månedlige ydelse betaler du typisk, fordi foreningen har lånt nogle penge i et realkreditinstitut til at købe hele den ejendom, som andelsboligen ligger i, og fordi der er nogle fælles udgifter, fx til vedligeholdelse af ejendommen.

Når du sammenligner prisen på en ejerbolig og en andelsbolig, skal du for andelsboligen kigge på både prisen for andelsbeviset og den månedlige ydelse til foreningen.

Det betyder, at din økonomi og foreningens økonomi kan påvirke hinanden. Mens du selv kan vælge lånetypen til køb af dit andelsbevis, så er det alle foreningens medlemmer, der i fællesskab vælger foreningens lån i realkreditinstituttet. Det kan være, at flertallet foretrækker en anden lånetype, end du selv gør. Hvis foreningens lån fx er variabelt forrentet, og renten stiger, så stiger din månedlige ydelse også. Foreningen kan altså træffe beslutninger, der påvirker din økonomi. Derfor er det meget vigtigt, at du kigger på, om foreningen har en sund økonomi, inden du køber en andelsbolig. Det kan være svært at gennemskue, særligt hvis det er første gang, man køber en bolig, og derfor kan det være en god idé at få hjælp af en rådgiver.

LEJEBOLIGER

Der er mange fordele ved at bo til leje – især hvis man er ung. Man kan hurtigt komme af med boligen, hvis man gerne vil flytte. De fleste lejeboliger kan du sige op med tre måneders varsel nogle lejeboliger endnu kortere.

Men det kan være rigtig svært at finde en lejebolig. I mange boligselskaber kan du blive skrevet op på en venteliste, fra du er 16 år. Det koster som regel et mindre gebyr om året. Nogle steder kan du dog komme foran i køen, hvis du fx er under uddannelse eller har et arbejde. Ofte kan det betale sig at spørge boligselskaberne, om der er kriterier, som gavner dig.

Hvis du gerne vil flytte i lejebolig, så skal du være opmærksom på, at der mange steder kræves et depositum som betingelse for at leje boligen. Depositum må ikke overstige, hvad der svarer til tre måneders husleje. Depositum fungerer som sikkerhed for, at du betaler lejen og som garanti for, at udlejer kan få lejligheden sat i samme stand, som da du flyttede ind. Derfor skal du være opmærksom på, at du som lejer skal levere boligen tilbage i samme stand, som da du flyttede ind. Nogle steder skal du også forudbetale husleje, hvilket maksimalt må være tre måneders husleje.

Husk at bruge din sunde fornuft, når du vil flytte i lejebolig – der er mange eksempler på, at folk bliver snydt, eksempelvis gennem falske annoncer. Læs lejekontrakten grundigt igennem før du flytter ind, så du ved hvad betingelserne er (og om de er rimelige). Samtidig har du bedre mulighed for at opdage, om udlejer begår fejl over for dig som lejer. Søg også gerne hjælp hos mere erfarne personer, så du ikke bliver bundet af urimelige kontraktforhold.

BOLIGLÅN - UDREGNING

Nedenfor er opsat tre typer af realkreditlån. De svarer alle til, at du låner 80 % til en bolig (hvor prisen er 1.000.000 kr. for hele boligen) som beskrevet ovenfor. Altså er der tale om lån på 800.000 kr. (som svarer til 80 % af boligens pris).

Lånene er forskellige og er:

- Fast rente obligationslån u. afdrag.
- Fast rente obligationslån m. afdrag.
- Rentetilpasningslån, F5.

OPGAVE 8

Hvad koster lånet i hele lånets løbetid? Prøv at regne på, hvad du ender med at betale for lånet over hele lånets løbetid.

Prøv selv at regne priser på forskellige lån ud. På www.pengeuge.dk/eud er et regneark, som kan hjælpe dig med at forstå forskellige låntyper og konsekvenserne for din økonomi.

Sammenligning af realkreditlån						
Lånetyper	Lånemulighed 1		Lånemulighed 2		Lånemulighed 3	
	Fast rente obligationslån u. afdrag		Fast rente obligationslån m. afdrag		Rentetilpasningslån, F5	
Lånebeløb (nettoprovenu)	800.000	kr.	800.000	kr.	800.000	kr.
Løbetid, år	30		30		30	
Antal terminer pr. år	12		12		12	
Antal terminer i alt	360		360		360	
Nominal rente	3,00%	p.a.	2,50%	p.a.	0,25%	p.a.
Rente pr. termin	0,25%		0,21%		0,02%	
Årlig bidragssats	1,00%		0,68%		0,85%	
Bidragssats pr. termin	0,08%		0,06%		0,07%	
Optagelseskurs	99,400		97,375		103,593	
Stiftelsesomkostninger	41.560	kr.	42.160	kr.	41.360	kr.
Hovedstol	846.640	kr.	864.863	kr.	841.360	kr.
Månedlig ydelse før skat	2.822	kr. ved første 10 år u. afdrag	3.731	kr.	2.745	kr.
	kr. 5.130,47	Resterende tid m. afdrag				

Lånemulighed 3 er ikke direkte sammenlignelig med de andre låntyper, da renten er variabel med ændring hvert 5. år, hvorfor der opstår risiko for en evt. rentestigning og dermed også ydelse. Derfor skal man være varsom med at konkludere den umiddelbart lavere ydelse ved rentetilpasningslånet som fordelagtig.

UDREGNING AF BOLIGLÅN

På www.pengeuge.dk/eud kan du finde Excel-ark, som giver dig mulighed for at forstå

- Hvordan brug af Excel kan hjælpe dig til at forstå boliglån.
- Teoretisk gennemgang af, hvordan Excel bruges i praksis.
- At Excel kan bruges til alle typer lån – men at den her blot anvendes til boliglån.

Hvad er "risikovillighed" og "afdragsfrie lån"?

"Risikovillighed" er et begreb for, hvor meget risiko du vil tage med din økonomi. Det er især et begreb, som er aktuelt, når det kommer til lån, hvor renten kan svinge, eksempelvis med et F5-lån, som skal fornyes hvert 5. år. Dermed er der en risiko for, at renten kan blive højere hvert 5. år, fordi markedet for lån har ændret sig. Samtidig er der mulighed for at få et lån med en billigere rente på den korte bane. Hvis man tager et lån med fleksibel rente, så skal man være bevidst om, at

ens økonomiske situation vil forandre sig, hvis renten har ændret sig, når lånet skal fornyes."

"Afdragsfrie lån" er lån, som tilbyder en periode uden afdrag oftest i starten af lånet. Der løber dog stadig renter på lånet, selv om man er i en periode, hvor der ikke betales afdrag. Hvis du tager et "afdragsfrit lån", skal du derfor være bevidst om, at lånet selvfølgelig stadig skal betales tilbage – afdragene bliver blot udskudt til slutningen af lånet.

DEN LILLE FAMILIE

HVAD KOSTER EN BABY?

OPGAVE 9

Børn er søde og sjove. Men de er også vildt dyre, hvis man regner på, hvad det koster at have dem! Prøv at indsætte tallene i budgettet, så får du en idé om, hvad det koster i de første af barnets leveår.

Husk, at der kan være stor forskel på, hvad udgifterne er til at have børn. Især poster som barnevogn, babyudstyr mm. varierer meget i pris – alt efter, om det bliver købt nyt, eller om du kan købe det brugt.

Indsæt selv posterne i budgettet – eller brug regnearket på pengeuge.dk/eud

1. ÅR

- **Barnevogn** 2.000-5.000 kr. (engangsudgift)
- **Institution** 3.000 kr. månedligt, efter de første 9 måneders barsel (3 mdr. i alt – barsel kan dog variere)
- **Seng** 700 kr. (engangsudgift)
- **Puslebord** 700 kr. (engangsudgift)
- **Babystol** 150 kr. (engangsudgift)
- **Tøj** 3.000 kr. årligt
- **Mad** 50 kr. Amning de første 6 måneder med delvis sutteflaske, 50 kr. om ugen
- **Bleer** 2 kr. per styk 10 gange om dagen
- **Hagesmæk og klude** 50 kr. månedligt

- **Navnefest eller baredåb** 5.000 kr. (engangsudgift)
- **Sengetøj** 500 kr. årligt
- **Badekar** 200 kr. (engangsudgift)
- **Sutteflasker** 300 kr. (engangsudgift)
- **Mikroovn** 500 kr. (engangsudgift)
- **Autostol** 2.000 kr. (engangsudgift)
- **Babysvømning** 1.000 kr. for tre måneder
- **Sutter** 50 kr. månedligt
- **Andre udgifter** (indsæt selv)

2. ÅR

- **Klapvogn** 2.000 kr. (engangsudgift)
- **Institution** 3.000 kr. månedligt
- **Tøj** 3.000 kr. årligt
- **Bleer** 2 kr. per styk 8 gange om dagen
- **Større autostol** 1.500 kr. (engangsudgift)
- **Cykelsæde** 500 kr. (engangsudgift)
- **Cykeltrailer** 5.000 kr. (engangsudgift)
- **Legocykel/løbecykel** 3.000 kr. (engangsudgift)
- **Tabletcomputer** 2.000 kr. (engangsudgift)
- **Flyverdragt** 1.000 kr. (engangsudgift)

3. ÅR

- **Institution** (vuggestue eller børnehave) 3.000 kr. månedligt
- **Mad** 100 kr. ugentligt
- **Tøj** 3.000 kr. årligt
- **Legetøj** 3.000 årligt

- **Egen cykel** 1.500 kr. (engangsudgift)
- **Fritidsaktiviteter** 100 kr. pr. måned
- **Seng** 1.500 kr. (engangsudgift)
- **Frisør** 100 kr. hver 6. uge

- **Flyverdragt** 1.000 kr. (engangsudgift)
- **Vitaminpiller og medicin** 20 kr. månedligt
- **Ferie, oplevelser, zoo m.m.** 2.000 kr. årligt
- **Andre udgifter** (indsæt selv)

1. år		
Post	måned	år
Barnevogn		
Seng		
Puslebord		
Babystol		
Tøj		
Mad		
Bleer		
Hagesmæk og klude		
Navnefest eller barnedåb		
Sengetøj		
Badekar		
Sutteflasker		
Mikroovn		
Autostol		
Babysvømning		
Sutter		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Samlet		

2. år

Post	måned	år
Klapvogn		
Institution		
Tøj		
Bleer		
Større autostol		
Cykelsæde		
Cykeltrailer		
Legecykel/løbecykel		
Tabletcomputer		
Flyverdragt		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Samlet		

3. år

Post	måned	år
Institution (vuggestue eller børnehave)		
Mad		
Tøj		
Legetøj		
Egen cykel		
Fritidsaktiviteter		
Seng		
Frisør		
Flyverdragt		
Vitaminpiller og medicin		
Ferie, oplevelser, zoo		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Andre udgifter (indsæt selv)		
Samlet		

i

Tip til babyudstyr # 1

Køb brugt når du kan. Der er mange genbrugsbutikker, som har brugt babyudstyr eller babytøj. Samtidig er der adskillige hjemmesider, som formidler salg af brugt babyudstyr. Der er store penge at spare ved fx at købe en brugt barnevogn. Køb gerne i neutrale farver, så udstyret kan genbruges, hvis der kommer en lillesøster/lillebror. Du kan også overveje, om det bedre kan betale sig at leje babyudstyret end at købe det.

Tip til babyudstyr # 2

Spørg venner og familie om de har, hvad du skal bruge. Måske vil de forære dig lige det, som du står og mangler

Tip til babyudstyr # 3

Bliv tilbudsjæger. Køb stort ind af alt fra bleer til babymos, når det er på tilbud.

Indtægter og udgifter ved at have barn

I eksemplerne her har vi set på, hvilke udgifter der er ved at have barn. Men der hører også indtægter til at have barn, nemlig børnechecken.

Børnecheck	
0-2 år	4.470 kr. per kvartal
3-6 år	3.537 kr. per kvartal
7-17 år	2.784 kr. per kvartal

Samtidig vil barselsregler også påvirke forældrenes økonomi. Barselsreglerne er forskellige på tværs af fag. Prøv at undersøge hvilke barselsregler som gælder for forskellige faggruppers overenskomster.

ÅOP

Pas på gældsælden

Du har sikkert set Tv-programmer om mennesker, som ikke kan overskue deres økonomi. Måske kender du nogle, som har mistet overblikket over deres økonomi. I dag er der 50.000 unge i Danmark, som står i RKI-registret over dårlige betalere. Det er unge mellem 18 og 30 år, som har misligholdt deres gæld. De betaler ikke af på de lån, som de har optaget. RKI-registret er en database, hvor dårlige betalere bliver registeret, så de

FORSTÅ ÅOP - OG SPAR PENGE PÅ DIT LÅN

Tænk dig om før du låner!

Det er altid billigere at spare op end at låne. Hvis du alligevel har brug for at optage et lån, så skal du kigge på ÅOP, der betyder "Årlige Omkostninger i Procent".

Vil du vide mere om detaljerne i udregning af ÅOP? Så læs også hæftet "Stærk til Privatøkonomi".

i

Et godt eksempel på, hvor ÅOP kan hjælpe dig, er, hvis du står i en situation, hvor du skal vælge imellem lån, hvor de samlede omkostninger er svære at udregne. For eksempel hjælper ÅOP dig, hvis du skal vælge mellem to lån, hvor

- lån A har lav rente og høje gebyrer og
- lån B har høj rente og lave gebyrer.

ÅOP er udtryk for, hvad de samlede omkostninger for et lån er, og er en forkortelse for "Årlige Omkostninger i Procent". Selv om et lån ser billigt ud (eksempelvis ved at det har en lav rente), så kan det godt være dyrt på grund af oprettelsesomkostninger og gebyrer. ÅOP som mål kan sammenlignes med kiloprisen for (hakket) kød i supermarkedet.

Kød kommer i forskellige pakker og fedtprocenter mv., men med opgivelsen af kiloprisen er det let at sammenligne forskellige pakker af (hakket) kød. Tilsvarende udbyder bankerne forskellige lånetyper (med forskelligartede løbetid, gebyrer, renter mv.), men med ÅOP kan du let sammenligne lån på tværs af lånetyper. Hvis du forstår ÅOP, så kan du sammenligne prisen på lån og forholde dig kritisk til den samlede pris for lånet.

Her kan ÅOP hjælpe dig med at gennemskue hvilket lån, som er billigst for dig. Hvis du står i en butik og overvejer at tage et lån, så skal du (ud over at overveje om det er en god idé at tage lånet) især se på ÅOP.

ikke kan optage nye lån. Det siger sig selv, at det giver nogle enorme økonomiske begrænsninger ikke at kunne optage lån.

Et grundlæggende råd til at undgå gældsfølden er at tænke sig godt om, før man optager lån. Der er stor forskel på priserne på lån næsten uanset, hvad du låner til. Derfor kan det næsten altid betale sig at kigge

på lån flere steder, før du låner. Årlige Omkostninger i Procent (ÅOP) er et udtryk for "prisen på penge" og er en rigtig god indikator til at forstå, om der er tale om et dyrt eller et billigt lån. I hæftet "Stærk til Privatøkonomi" er der en grundig matematisk gennemgang af, hvordan du gennemskuer lån og priser på lån. Men du kan også nå langt i forståelsen af lån, hvis du blot har en grundlæggende forståelse af ÅOP.

Her kan du se to lån. Kontantprisen er den samme, men alligevel er lånene forskellige, når det kommer til indskud, rente og ydelse. Bemærk, at lånene har forskellig ÅOP – altså er det forskelligt, hvad prisen er for de forskellige lån per år.

	Lånemulighed 1	Lånemulighed 2
Kontantpris	3.995	3.995
Indskud	1.000	-
Rente pr. måned	2,59%	3,57%
På afbetaling	129 kr. pr. måned i 36 måneder	199 kr. pr. måned i 36 måneder
Samlet afbetalingspris	4.644	7.164
Samlede kreditomkostninger	1.649	3.169
ÅOP	35,98%	52,41%

FORSIKRINGER

DEBAT I KLASSEN OM FORSIKRINGER

Forsikringer er forskellige og dækker forskelligt. Medmindre der er tale om den lovpligtige ansvarsforsikring (som er lovpligtig på bl.a. biler, knallerter og motorcykler), så er det en individuel vurdering, hvilke forsikringer man har brug for.

Men en ting er sikkert: Du skal tegne forsikringen, før skaden opstår. Det er for sent at tegne en brandforsikring, når huset brænder eller tegne en ulykkesforsikring, når uheldet er sket.

Rigtig mange mennesker har en indboforsikring (som dækker det, der er inde i boligen) samt en ulykkesforsikring, der dækker hvis man kommer til skade.

Nogle forsikringer er lovpligtige. Hvis du har en bil, så er det et krav, at du har en ansvarsforsikring på bilen. Ansvarsforsikringen dækker, hvis du laver skade på andre i trafikken. Ud over ansvarsforsikringen vælger mange at tegne en kaskoforsikring på deres bil, som dækker, hvis der skulle komme en skade på deres egen bil. Det er især folk, som har nyere biler, der vælger den løsning. Det er vanskeligt at give generelle råd om, hvilke forsikringer man har brug for, da forskellige mennesker har forskellige holdninger til risiko og behov for forsikring. Men det er meget vigtigt at have overvejet, hvilke forsikringer du har brug for. Så tænk over, hvad og hvem du gerne vil forsikre og snak med dine venner, kolleger og familie om emnet. Tag gerne kontakt til flere forsikringselskaber og find en løsning, som du synes passer bedst til dine behov.

i

Husk at tegne rejseforsikring

Hvis du tager ud og rejse uden at have tegnet en rejseforsikring, så har du et enormt problem, hvis du kommer til skade. I udlandet koster det penge at komme til lægen, og mange hospitaler vil kun behandle patienter, der er forsikret, eller selv kan betale. Det gule sygesikringskort dækker som udgangspunkt ikke i udlandet, så du hænger selv på regningen.

Det er ikke svært at tegne en rejseforsikring, men du skal gøre det, før du tager af sted. Mange selskaber tilbyder en årsrejseforsikring fx som del af en indboforsikring. Hvis du tegner en årsrejseforsikring, så slipper du for at bekymre dig om rejseforsikring på ferierejser. En rejseforsikring kan vise sig at blive et af de klogeste køb, du nogensinde har gjort.

VÆR MED I VORES INSTAGRAM-KONKURRENCE!

Hvad er det bedste eller mest nyttige, som du har lært ved at være med i Pengeuge?

Hvad har Pengeuge lært dig? Hvordan er du blevet bedre til privatøkonomi? Skriv det i taleboblen, tag et billede af dig selv med taleboblen og smid det på Instagram med **#minfinansverden** – så er du med i konkurrencen om Paradis-is og andre præmier til dig og din klasse!

**PENGEUGE HAR
GJORT MIG BEDRE TIL:**

#minfinansverden

BRUG PENGEUGES VÆRKTØJER I DIN HVERDAG

Pengeuge stopper ikke, når din skoledag stopper. De værktøjer, som du har lært i Pengeuge, skal du bruge i skolen – men især også i din hverdag uden for skolen. Vi har lavet Pengeuge som et basiskursus i økonomi, men med et klart fokus på, at du skal kunne bruge dine færdigheder uden for klasselokalet – ja faktisk resten af livet.

Du er velkommen til at downloade budgetter fra www.pengeuge.dk/eud og bruge dem til din egen økonomi. Eller du kan blive inspireret af budgetterne og selv opsætte nye budgetter, som er skræddersyet til din økonomi. Uanset hvad du vælger, så håber vi, at det har været lærerigtigt for dig at deltage i Pengeuge, og at du er blevet bedre til at forstå din egen privatøkonomi.

Pengeuge kan kontaktes på mail@pengeuge.dk

